

Проблемні питання апробації й упровадження експертних методик

Ярослава Полтавська

судовий експерт лабораторії почеркознавчих досліджень та технічних досліджень документів, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-0725-2103>, e-mail: yaroslavarr@gmail.com

Тези доповіді присвячено аналізу причин відхилення нових експертних методик під час процедури їх державної апробації та реєстрації. Виявлено основні методологічні, технічні й процесуальні чинники, що перешкоджають упровадженню інноваційних алгоритмів дослідження в експертну практику. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня формалізації, стандартизації та емпіричної верифікації методик. Запропоновано підхід до самоперевірки розробниками експертних методик, спрямований на зниження ризику їх відхилення на етапі апробації.

Ключові слова: судова експертиза; експертна методика; апробація; методологічні помилки; верифікація; Реєстр методик.

Problematic Issues of Testing and Implementing Expert Methods

Yaroslava Poltavska

The paper analyzes the reasons for the rejection of new expert methodologies during their state approbation and registration. It identifies key methodological, technical, and procedural factors that hinder the implementation of innovative research algorithms into forensic practice. The necessity of increasing the level of formalization, standardization, and empirical validation is substantiated. The author proposes a self-assessment framework for developers aimed at minimizing the risk of rejection during the approbation process.

Keywords: forensic examination; expert methodology; validation; methodological errors; verification of results; register of methodologies.

У сучасних умовах розвитку судової експертизи особливого значення набуває забезпечення наукової обґрунтованості й достовірності висновків експертів. Це безпосередньо пов'язано з якістю експертних методик, а також із дотриманням послідовної процедури їх наукової перевірки, що містить рецензування, апробацію й подальшу реєстрацію [1; 2].

Актуальність теми зумовлена тим, що значна кількість нових експертних методик не проходить процедури рецензування та державної апробації, що унеможливорює їх упровадження у практику судової експертизи. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах зростання потреби у швидких, точних і науково обґрунтованих дослідженнях [2].

Незважаючи на наявність нормативного регулювання процедури апробації й упровадження експертних методик [3], на практиці недоліки закладаються ще на етапі рецензування, де мають бути виявлені методологічні та структурні помилки. Неефективність цього етапу призводить до подальшого відхилення методик під час апробації [4; 5].

Метою дослідження є аналіз причин відхилення експертних методик під час їх апробації та визначення основних чинників, що перешкоджають їх упровадженню в практику судової експертизи.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати сутність і значення апробації експертних методик;
- виявити основні причини їх відхилення;
- систематизувати методологічні й організаційні проблеми;
- запропонувати підходи до підвищення якості розроблення експертних методик.

У сучасній науковій і практичній діяльності експертні методики набувають особливого значення, а їх роль суттєво зростає. Це пов'язано з тим, що розв'язання багатьох завдань потребує глибоких спеціальних знань і застосування науково обґрунтованих підходів.

В умовах воєнного стану значення експертних досліджень ще більше посилюється

у зв'язку зі збільшенням кількості правопорушень, що потребують ідентифікації осіб, об'єктів і процесів. У таких умовах саме експертні методики забезпечують об'єктивність, достовірність і доказову силу висновків. Водночас зростає потреба в розробленні нових і адаптації наявних методик до змінених умов.

Сучасні експертні методики базуються на поєднанні професійних знань, досвіду експертів і формалізованих процедур аналізу даних. Водночас кожна методика має відповідати таким вимогам, як наукова обґрунтованість, достовірність, надійність, об'єктивність і практична придатність.

Інтеграція інноваційних технологій (зокрема цифрового оброблення даних, інформаційних систем і елементів штучного інтелекту) сприяє підвищенню точності досліджень і скороченню часу їх розроблення та впровадження. Проте це водночас ускладнює процедури їх верифікації та стандартизації.

Рецензування експертних методик є попереднім етапом їх наукової оцінки, який передбачає аналіз змісту методики, її структури, обґрунтованості застосованих підходів і відповідності визначеним вимогам. Саме на цьому етапі мають бути виявлені основні методологічні недоліки, зокрема відсутність чітких алгоритмів, критеріїв оцінювання й достатньої емпіричної бази. Недостатня якість рецензування призводить до того, що методики з істотними недоліками допускаються до апробації, де вони зазвичай не підтверджують свою ефективність [4; 5].

Апробація експертних методик здійснюється незалежними фахівцями з метою перевірки їхньої наукової обґрунтованості, відтворюваності, надійності й ефективності. Успішне проходження апробації є підставою для внесення методики до Реєстру методик проведення судових експертиз [9]. Проте значна частина розробок не проходить цю процедуру через низку системних помилок.

Однією з основних причин є залежність методик від суб'єктивного чинника. Застосування інтуїтивних або слабо формалізованих підходів призводить до варіативності результатів, що суперечить принципу відтворюваності.

Суттєвою проблемою також є відсутність чітких критеріїв оцінювання результатів. У багатьох випадках методики містять лише загальні теоретичні положення без конкретного алгоритму дій, що унеможливорює їх об'єктивну перевірку та практичне застосування.

Ще одним чинником є недостатня формалізація процедур. Відсутність чітко визначених етапів дослідження та правил прийняття рішень призводить до залежності результатів від конкретного виконавця.

Важливою проблемою є також брак репрезентативних емпіричних даних. Недостатня кількість зразків або обмеженість вибірки не дають змоги забезпечити надійність і узагальнення результатів.

Додаткові труднощі створює складність об'єктів дослідження, які часто є багатфакторними й динамічними. Це ускладнює контроль змінних і відтворення умов експерименту.

З метою зниження ризику відхилення експертних методик на етапах рецензування й апробації доцільно застосовувати попередню процедуру їх самоперевірки, яка передбачає послідовний аналіз ключових елементів методики:

1. *Перевірка наукової обґрунтованості.* Методика має базуватися на визнаних наукових підходах і містити чітке теоретичне підґрунтя. Необхідно визначити, чи є застосовані методи валідними та чи підтверджені вони сучасними науковими дослідженнями [4; 6].
2. *Оцінювання формалізації й алгоритмізації.* Методика має містити чітко визначену послідовність дій (алгоритм), що забезпечує можливість її застосування іншими експертами. Відсутність формалізації є однією з основних причин відхилення [5].
3. *Визначення критеріїв оцінювання результатів.* Необхідно встановити чіткі, вимірювані критерії оцінювання отриманих результатів, що дають змогу мінімізувати суб'єктивність і забезпечити їх порівнюваність [7].
4. *Перевірка відтворюваності (реплікованості).* Слід оцінити, чи може

інший експерт, застосовуючи ту саму методику й дані, отримати аналогічний результат. Це є основною вимогою наукової валідності [8; 6].

5. *Аналіз емпіричної бази.* Методика має бути апробована на достатній кількості репрезентативних зразків. Необхідно перевірити, чи охоплює вибірка різні варіації об'єктів дослідження.
6. *Оцінювання меж застосування методики.* Важливо чітко визначити, за яких умов методика є придатною, а також обмеження її застосування. Відсутність таких меж часто призводить до некоректного застосування.
7. *Відповідність стандартам та нормативним вимогам.* Методика має відповідати вимогам національних і міжнародних стандартів якості, а також процедурним вимогам до експертних досліджень [8; 3].
8. *Оцінювання ресурсної реалізованості.* Необхідно визначити, чи є методика практично здійсненою з урахуванням наявного обладнання, часу та доступу до даних.

Окрім того, значний вплив мають організаційні й ресурсні обмеження, зокрема недостатнє фінансування, обмежений доступ до даних і відсутність інституційних механізмів системної верифікації методик.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що причини відхилення експертних методик мають комплексний характер і охоплюють методологічні, технічні та організаційні чинники.

Подолання цих проблем потребує системного підходу, який передбачає вдосконалення всіх етапів перевірки експертних методик — від попереднього рецензування до їх апробації та подальшого впровадження. До того ж саме рецензування має виконувати функцію первинного фільтра, спрямова-

ного на виявлення методологічних недоліків ще до етапу практичної перевірки.

З метою підвищення рівня успішності апробації експертних методик доцільно:

- запроваджувати чіткі й вимірювані критерії оцінювання результатів;
- забезпечувати належний рівень формалізації процедур дослідження;
- розширювати й обґрунтовувати емпіричну базу;
- застосовувати стандартизовані підходи до валідації результатів;
- упроваджувати інструменти самоперевірки методик на етапі їх розроблення та рецензування;
- достатньо фінансувати.

Перелік джерел посилання

1. Клименко Н. І. Судова експертиза в Україні: правові та організаційні засади. Київ, 2017. 368 с.
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. Харків, 2020. 464 с.
3. Порядок проведення апробації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 16.04.2026).
4. Біленчук П. Д. Судова експертологія: теорія і практика. Київ, 2018. 412 с.
5. Орлов Ю. К. Основи судової експертизи. Харків, 2019. 256 с.
6. PCAST. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. Washington, DC, 2016.
7. ENFSI. Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science. 2015.
8. ДСТУ ISO/IEC 17020:2014 Оцінка відповідності. Вимоги до діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування (EN ISO/IEC 17020:2012, IDT) (утрат. чин.). Київ, 2015. 20 с.
9. Реєстр методик проведення судових експертиз : вебсайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua> (дата звернення: 16.04.2026).